

BATI DÜNYASINDA VE BİZDE AİLEDE ÇOCUK EĞİTİMİ¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Çocuğa uygulanacak disiplin anlayışı konusunda bizim toplumumuzda ve bugünkü Batı toplumunda, anlayış farklılığı bulunmaktadır. Batılılar, çocuğun disiplinli bir şekilde yetişmesi için bebekken yani çok küçükken bazı yaptırımları uygularlar. Örneğin, çocuğun belli saatlerde yatması, uyuması, emmesi önemlidir. Ancak çocuk büyüdükçe ona özgürlük verilmelidir. Hatta ona doğru ve yanlışın öğretilmesi bile onun özgürlüğüne müdahaledir. Bizim toplumumuzda çocuk küçükken çok serbesttir, yaptığı yaramazlıklar bile hoş görülür ve “o daha küçük” denilir. Çocuk büyüdükçe, özgürlüğü kısıtlanır, her şeyi yapmasına izin verilmez, eğitim amacıyla “artık sen büyüdün” denilir.

Özgürlük anlayışının ve eğitim uygulamalarının ABD toplumundaki gelişme ve sonuçlarını ortaya koyması açısından Atalay Yörükoğlu tarafından aktarılan şu bilgiler önemlidir:

1910 Çocukları döverek eğitin

1920 Çocukları mahrum bırakarak eğitin

1930 Çocukların yaramazlıklarını görmezden gelin

1940 Çocukları inandırarak eğitin

1950 Çocukları sevin

1960 Çocukları severek dövün

1970 Çocuklar mı? Hepsinin canı cehenneme!

Sosyal hayatın değişen bu kararlarına göre, çocuk yetiştirme anlayışının da değişmekte oluşu, her çağda değişik bir yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır. Amerika'da, bir oyuncakçı dükkânının vitrinine asılan ‘Anne Babaya Öğütler’ yazısı, son altmış yıldaki değişmeyi alaylı bir dille sergiler.

Bu son cümle, Amerikan toplumunun modern eğitim yöntemlerinden umduğunu bulamamasının bir dışa yansımasıdır. Dengeli bir gençlik yerine uyuşturucu bağımlısı, bunalımlı bir gençliğin ortaya çıkışı, modern yöntemlere karşı umut ve beklentiyi sarsmıştır.

---

¹ Bu yazı, “Batı Dünyası ve Bizde Çocuk Eğitimi”, **Somuncu Baba**, Malatya, Kasım 2014, sayı:169, ss.56-59’de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com   Email:mehmetzekiaydin@gmail.com

Toplumumuzda uzun yıllar aşırı koruyucu ve baskıcı tutum hâkim oldu. Disiplin adı altında ağır bir baskı, çocuğun ruhunu bunalttı. “Terbiyeli” olmakla “sıkılğan” olmayı birbirine karıştırdık. Hâlbuki “utanmayı bilmek” ile “utangaç olmak” birbirinden farklı şeylerdi. Ağır baskı ve aşırı koruyuculuk altında öğretmeni ile konuşurken bile kekeleyen, ter içinde yüzü kızaran, üniversite öğrencisi olduğu halde bir topluluk önünde konuşmayı “ölüm” ile eş değer tutan, hakkını savunamayan, ne verilirse ona razı olan, doğruları seslendirmeye cesareti olmayan bireyler yetişti.

Son zamanlarda, başka bir tehlike, salgın bir moda ailelerimizi yakıp yıkmaya başladı. Ailelerimiz, şeklen ithal aile modellerinin çok güzel olarak sunulmasından, eski tutuma bir tepki olarak yeni bir arayış çabasından, cinsel özgürlük ve rahatlık beklentilerinden, ekonomik, siyasî ve ideolojik çıkar umanların aile yapımızı yıkmaya yönelik propagandalarından, telkin ve teşviklerinden etkilendiler. Kimi aileler, çocuklarını ayak bağı gibi görmeye başladı. Önemsiz sebeplerle boşanmalar arttı. Çocuğu için en küçük fedakârlığı, kendi bireyselliğine yönelik bir tehdit olarak algılayan anne babalar, bu sefer, “utangaç” çocuk yerine “utanmaz” çocuklar yetiştirmeye başladılar. Bu bireyselci çocukların, bir gün bireyselci anne babalarını yalnızlığa terk edeceklerine hiç şüphe yok. Evlerden kovulan ihtiyarların sayısı, model olarak alınan toplumlardaki sayıya ulaştığında, tıpkı oralardaki gibi aile diye bir şey kalmayacak, çiftler çocuk yapmayacak, istenmeden doğan çocuklar da ortada kalacaklardır.

Batı ile bizim toplumumuzdaki eğitim anlayışındaki farkı, Dökmen'in verdiği örnekle daha iyi anlayabiliriz. “Siz hiç yürümeye çıkmış çocukların, bir basamağa ya da koltuğa nasıl tırmandıklarını gözlediniz mi? Uğraşa debelene birkaç dakikalık bir gayret sonucu, yerden 15-20 cm yukarıya çıkarlar. Çıkar çıkmaz da şöyle bir dikelip muzaffer bir komutan edasıyla etraflarına bakarlar. Büyük iş başarmışlardır çünkü. Şimdi size sormak istiyorum: 14 aylık bir çocuğun, kan ter içinde bir koltuğa tırmanmaya çalıştığını görseniz ne yaparsınız? Çocukların merdiven çıkmasına bilinçli olarak karışmayanlar, muhtemelen ‘çocuğun egosu güçlensin’ diye, ‘kendine güveni artsın’ diye, seyirci kalmayı tercih ediyorlar. Yardım eden bizler ise kendimizi sorumlu hissediyoruz; kafalarımızdaki ‘anne baba’ tanımını, çocuklara kol kanat germemiz gerektiğini söylüyor. Bugün, ‘tek başına beceremez’ diye basamağı tırmanmasına yardım ediyoruz; yarın okul ödevlerine yardım ediyoruz; pek çok şeyi kendi başına yapabilecek yaşa geldiği halde, yemek yemesine ve tuvalet temizliğine yardım ediyoruz. Lisede ÖSYS'ye başvurduğunda tercihlerini yaparken yardım ediyoruz; üniversiteyi bitirince iş bulmasına yardım ediyoruz; evlenmesine yardım ediyoruz. Çocuğun merdiven çıkmasına, ‘kendine olan güveni artsın’ diye seyirci kalanlar, çocuklarını güçlendirmeye çalışıyorlar. Çocuğa yardım eden bizler ise, çocuğu güçlendirmekten ziyade çocuk ile aramızdaki bağı güçlendirmiş

oluyoruz. Kim doğru yapıyor? İki taraf da. Çünkü her iki taraf da insan ilişkilerinde sahip olduğu üslubu sergiliyor. Gerek bizlerin, gerekse Batılıların tavrında, doğrular ve yanlışlar bulunabilir. Örneğin bizler koruyucu anne babalar olarak, bağımlı, hayat boyunca birilerinin desteğine ihtiyaç duyacak bir insan yetiştiriyor olabiliriz. Çocuğuna sürekli olarak, bir yetişkine davranıyormuş gibi davranan Batılı ise belki kendine güvenen ve bireyselleşmiş bir insan yetiştiriyor; fakat bu insan, hayatı boyunca anne baba-çocuk ilişkisindeki sıcaklığı arayabilir, ayrıca fazlaca bireyselleşmenin bedelini, toplumda yalnızlık çekerek ödeyebilir.

O halde ne yapmalıyız? Yukarıda iki kutup halinde sergilenen anne baba tutumlarının her ikisinden de vazgeçmekte, daha üst düzeyde bir etkileşime yönelmekte yarar vardır. Başka bir söyleyişle, Batı'daki anne baba tavrını kopya etmeyelim; ama çocuklara aşırı karışma şeklindeki tavrımızı da sürdürmeyelim; yalnızca eksikliğimizi belirleyip, kendi tavrımızı geliştirelim. Belli bir olayda, çocuğumuzu hem koruyup gözetebiliriz, hem de adam yerine koyup bireyselleşmesine izin verebiliriz, hem de onu bir çocuk olarak görüp bağrımıza basabiliriz. Örnek: Çocuğumuz hayatında ilk defa bir basamağa çıkmaya mı çalışıyor; düşecek gibi olursa tutabileceğimiz bir mesafeden izleyelim (koruyucu anne baba olmuş oluruz). Fakat çıkmasına karışmayalım (çocuğu adam yerine koymuş, ona güvenmiş ve kendi başına övünebileceği bir iş yapmasına izin vermiş oluruz). Basamağı çıkıp da sevinince, onun bu sevincine çocuksu bir sevinçle katılalım, 'aferrin sana' diyelim, öpelim onu (çocuğa gerekli olan anne baba sıcaklığını vermiş oluruz). Dökmen hocanın verdiği örnekte görüldüğü gibi dengeli anne baba tutumundan dengeli çocuklar yetişebilir.

Çocuk gelişimi, çocuğun davranışlarının ve alışkanlıklarının tümüdür. Çocuk, içinde bulunduğu çevrede, karşılıklı etkileşim halinde gelişecektir. Davranış ve alışkanlıkları, yetiştiği aile ortamını ve anne babanın onun üzerindeki tutumlarını yansıtacaktır. Çocuğa yönelik olan anne baba tutumları, onun davranış ve kişilik gelişimini değişik şekillerde etkilemektedir.

Eğitim çok yönlü bir olaydır. İnsan, sahip olduğu özellikleri, birçok etkenin etkisiyle kazanır. İyi bir eğitim için tüm etkenlerin dikkate alınması ve olumlu bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki görev ve sorumluluk toplumun birçok kesimini fakat en çok da aileyi ilgilendirmektedir. İyi bir çocuk eğitiminde en önemli ilke, "örnek/model olmak"tır.

Yaşayarak eğitmek, bizzat iyi davranış örnekleri sunmak, eğitimde tartışmasız kabul edilen bir husustur. Örnek/model olma derken sadece aile bireylerinin örnek olmasını anlamamalıyız. İlk bebeklik döneminde doğal olarak anne baba gibi aile bireyleriyle yaşayan çocuğun, büyüdükçe çevresi genişleyecektir. Bu nedenle, iyi bir çevre oluşturmak önemlidir. Çocuk her yerde güzel davranışlar görmelidir. Çünkü çocukta öğrenmenin ilk ve basit şekli, çevresinde gördüğü davranışları taklit etmesidir. Bu nedenle çocuğun çevresinde bol miktarda

iyi davranış örnekleri meydana getirmeye dikkat edilmelidir. Aksi hâlde sözlerle telkin edilmeye çalışılan ahlaki ilkeler, davranışlar ile yalanlanmış olur. Çünkü çocuklarda sözlü telkinleri fiil hâline dönüştürmekten çok, gördüklerini taklit etme özelliği hâkimdir. Çocuk ailede öğrendiği davranış kalıplarına göre hareket etmektedir. Anne babalar çocuklara olumlu model olmanın bilinciyle, onlara davranışlarıyla örnek olmalıdır.

Doğru olsun veya olmasın anne babalar, çocukları için doğal öğrenme modelleridir. Çocuklar anne babaya ait gördükleri tüm özellikleri öğrenirler. Bu öğrenme bilgi, duygu ve davranış kazanma olarak gerçekleşir. Çocuklar her şeyi, diğer insanların yaptıklarını izleyerek; söylediklerini dinleyerek; nesne ve olaylara bakarak; televizyon, video, CD, internet, gazete, dergi, kitap vb. okuyarak, seyrederek veya dinleyerek; yani kısaca “gözlem” yoluyla öğrenirler. Öğrenilenlerin kalıcı olması için, aile bireylerinin, her zaman benzer tutum ve davranışları “tutarlı” bir biçimde sergilemeleri gereklidir. Aynı şekilde, çocuk model görerek öğrendiğinden, toplumda benzer olayların, kişilerin çocuğa gösterilmesi, gözlemlenmesidir. Bu nedenle, çocukların doğru, iyi, güzel davranışları görmesi ve yaşaması için fırsatlar oluşturulmalıdır. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, sosyal birey olmayı öğrenirken aynı zamanda özdeşim yapacağı bir modele ihtiyaç duyar. Kişilik oluşumu için gerekli olan özdeşim, büyük ihtimalle aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir. Genellikle özdeşim nesnesi anne baba olmaktadır, fakat ağabey, teyze, hala, dayı ya da amca gibi aile içinden bir erişkin de özdeşim nesnesi olabilir. Bu üyelerin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması hâlinde, olumsuz davranış örneğinin çocuğa yansıma ihtimali artmaktadır.